

PETRKOV, GRENOBLE, MOUX... NAVZDORY VÁLKÁM A TOTALITNÍM REŽIMŮM, ČTYŘI BÁSNÍCI SI PÍŠÍ.

Naše malé vydavatelství Romarin (Rozmarýn)vám dnes představuje svou osmnáctou publikaci¹: dvojjazyčné, francouzsko-české vydání dopisů mezi českým básníkem Bohuslavem Reynkem, jeho francouzskou ženou, básníčkou Suzanne Renaudovou a dvěma jejich přáteli, francouzskými básníky, Jeanem Lebrauem a Andrée Appercellovou. Tato literární korespondence takto doplňuje korespondenci Suzanne Renaudové a Henri Pourrata publikované v roce 2001. Původní texty jsou všechny ve francouzštině, Reynek odpovídal svým přátelům v jejich rodném jazyce.

Byli jsme rádi, že se nám takto podařilo tyto čtyři básníky publikovat společně. Tři mezi nimi jsou vrstevníky, narozeni kolem roku 1890. Suzanne Renaudová narozená v Lyonu, odchází do Grenoble ve svých pěti letech a usazuje se na adrese 9, ulice Lesdiguières. Jean Lebrau se narodil v Moux, v departementu l'Aude, dvacet pět km od Carcassonu a Bohuslav Reynek v Petrkově ve východních Čechách. A pokud jde o Andrée Appercellovou, tato spatřila světlo světa o třicet pět let později, v Grenoble.

Co je společného těmto básníkům? Skoro se mi chce říct... právě jejich osamělost. Bohuslav Reynek je přímo posedlý svobodou myšlení, Suzanne Renaudová pak nostalgií vlastní exulantům. Pokud jde o Jeana Lebraua, tento je zas přísně asketický. Všichni tři žijí na venkově odloučení od lidí, žádný z nich nenechává na sebe upoutat pozornost okolí i přes jejich nesporný talent. Křesťané, svou víru vyznávají skrze umění, víru nenápadnou, osobní. Pokud jde o Andrée Appercellovou, velice citlivá k chudobě ponížených, tato je naopak vzpurná a její vírou se stává komunismus. Nicméně všichni čtyři se scházejí ve společném světě vlády přírody, lásky k bližním a ke zvířatům: kočky, bažanti, kozy a jehňata a navíc u Andrée, opice se jménem Judita, se stávají předmětem bratrské něhy, poesie, kreseb.

I přes překážky – zeměpisnou vzdálenost, jazykovou bariéru a i tragické události jako války a politické režimy – se tato přátelství utvořila skrze korespondenci díky neklidu ducha přirozenému umělcům a jejich vzájemnému obdivu. Je velmi zajímavé též konstatovat jak se tyto vztahy navázaly díky místním kulturním nekonvenčním zvyklostem. Na počátku takového vztahu je třeba hledat určitý podnět: bývá to básnická sbírka, která upoutá pozornost nějaké mimořádné osobnosti a jež přes poesii nechá vykvést přátelstvím mezi dvěma autory, kteří se neznají.

Tak se stalo i v případě Suzanne Renaudové a Bohuslava Reynka... Mnozí mezi vámi jistě znají – měli by znát – příběh této dvojice, která se dneska stala Čechům symbolem nezapomenutelné meziválečné doby jejich země. Příběh neskutečného svazku mezi Suzannou, ženou-básníčkou, z kraje Dauphiné, vychované v kulturním měšťanském komfortu našeho města ze začátku XX. století a Bohuslavem, českým básníkem a rytcem, žijícím v chudé vesničce v srdci Čech a Moravy, na Vysočině.

¹ Bohuslav Reynek, Suzanne Renaud, Jean Lebrau, Andrée Appercelle: *Correspondance – Korespondence*, Romarin 2019. Výňatky z dopisů psané kurzívou uvedené v tomto textu jsou citace z tohoto díla. Text dopisů a básní byl přednesen v průběhu literárního večera Marie-Odile Tourmenovou.

A Grenoble je vskutku kolébkou jejich známosti. Na počátku to byl jen obdiv k Francii, posléze příběh překladu a nakonec příběh prostě jen milostný...

Obdiv k Francii je tentýž, který pociťuje mladá Československá republika zrozená v roce 1918, která se po stoletích nadvlády Rakouska-Uherska stává jednoznačně frankofilskou a frankofonní. Až do roku 1938 pozorujeme intenzivní kulturní výměnu mezi oběma zeměmi, období sdílení a bratrství.

Aby se tato tvůrčí výměna obou zemí mohla realizovat, bylo potřeba překladů. Reynek je jeden z mladých vášnivých překladatelů francouzské literatury. Spolupracuje s nakladatelem Josefem Florianem, originální osobou žijící na Moravě, který podle literárních kritických revue a katalogů objednával zahraniční publikace za účelem jejich vydání. S ním spolupracují spisovatelé, překladatelé, ilustrátoři. Tvoří se jakási komuna, skutečné kulturní regionální středisko, dokonce venkovské, daleko, velice daleko pražských kruhů.

A ve Francii?...Jako zrcadlově symetrický moravským aktivitám se zde vyrojil též nakladatelský počín v Saint-Félicien-en-Vivaraais. Básník Charles Forot tam založil v roce 1920 své nakladatelství, Le Pigeonnier [Holubník], počátek literárního regionalistického hnutí, odkud vyzařovalo rovněž kvalitní kulturní dění. Sochaři, rytci, básníci, herci, rhónští a pařížští spisovatelé nebo ti, kteří přišli z jižních krajů, se scházeli, vyměňovali si názory, publikovali: byli mezi nimi Paul Valéry, Louis le Cardonnel, Louis Pize, Jean Paulhan, Francis Carco, Tristan Derème.

Tito dva novátorští vydavatelé, jak Josef Florian tak Charles Forot, působící nezávisle na vzdálenost tisíce kilometrů, se stanou aniž by o to usilovali, strůjci setkání Suzanne Renaudové a Bohuslava Reynka. V roce 1922 totiž Suzanne Renaud vydává v Pigeonnieru svou první sbírku, *Zde tvůj život...*

*Jak třtina zde je tvoje žití
na chmurných pobřežích;
jak vřeteno je, které svítí
zpod rukou nečinných;
a nechce ona třtina pěti
než na rtech snu,
a vřeteno se otáčet
než v prstech vil;
Suzanne Renaud
in: Œuvres – Dilo,
Romarin 1995, výňatek.
Přeložil Bohuslav Reynek.*

Zde tvůj život? Ale kde ? V poezii, samozřejmě! Tento svazek se dostává do rukou Josefa Floriana, který o něm četl kritiku. Mladý básník Reynek jsa nadšen touto poezií, píše autorovi, přijíždí do Grenoblu, aby požádal o autorizaci k překladu těchto básní. Překlad vychází v roce 1926.

Téhož roku jsou Suzanne a Bohuslav sezdáni v chrámu Svatého Josefa v Grenoblu... Ale to už jde řeč jen o lásce.

Narodí se jim dva synové, Michel a Daniel. Zimu budou trávit v Grenoblu a léto v Petrkově. V tehdejších dvacátých letech je rozhlas v plenkách, televize neexistuje jakož i rychlovlak, o webu nemluvě. Rodina se schází u piana, čtou se básně jednoho či druhého, vyměňují se knihy. Přispívá se do literárních revue. Grenoble je tenkrát městem zhruba s osmdesáti tisíci obyvateli, obklopený vesnicemi, Poisat, La Bajatière... Reynek, který se moc nezúčastňoval mondénních setkání, utíká z města, aby se věnoval kreslení. I po dvaceti pěti letech si vzpomíná, když píše Andrée Appercellové: *Drahá básnířko, Hlavo horká jako pecen chleba, právě jsem dočetl „Cvrček mé srdce“ ještě ke konci téhož dne, kdy přišel, poté co jsem uzavřel jehňata a připravil dřevo na večerní polévku. Odnesl jsem si ten drahý svazek do zahrady dozadu, do staré kůlny, kam si ukládám, co mám rád, obrázky, básně, jablka, broskve, lískové oříšky, vzpomínky a modlitby. Tam si znova přečtu „Mezka z Paverantu“, „Mého Přitele žebračka“, „Noc“, „Kouzlo“, „Kost“ a vše ostatní. Děkuji, že jste myslela na bývalého tuláka z Bajatière a Poisat – ten drahý Poisat smutný a močálovitý, kde ještě před čtvrt stoletím městská správa odkládala „Odpadky města Grenoblu“. Poisat, to zákoutí starých povalečů a vyhublých a ostražitých psů, kteří tam hledali svůj „život“. Holá pláň plná cestiček vyšlapaných v čerstvě napadaném sněhu, vran a strak, které si beze strachu usedaly na tabuli informující, že terén je „Myslivecká oblast“. Upřímnou vzpomínku vám všem tam a ještě jednou díky.*

Manželé se usazují definitivně v Čechách v roce 1936 a Suzanne zjistí ve své první básni *Zde tvůj život*, proroctví. Objeví „na chmurných pobřežích“ vlasti svého manžela, strastiplný život. V roce 1938 vypuká válka, začátek roků mlčení, přerušených listovních styků. Ale v těchto mřích probleskuje paprsek, poezie...

*Třpytí se jehly jíní
na třtinách, na třeslici
a ostny na měsíci.
Z větve, jež jej stíní,
jas stříbrný
s trny.*

*V ledu a zátoce
měsíc se zrcadlí,
lehounké ovoce,
poslední, upadlý
list z větve siré.*

*Stín lunu láme,
tu zlatou desku dies irae
a druhé písni neznámé.*

Bohuslav Reynek,
in: *Básnické spisy*, Archa, Zlín, 1995.

*Do tmy naslouchám,
jak neviditelné tvé prsty věští,
ó dešti,
ve slabounkém klepotání
do oken mi... Zachvívám
se pokaždé, a vzpomínka chvil uprchlých mne raní!*

*Na ty vzpomínka, již dávno byli,
a jichž volají mne kvily
teskné, známé,
tichounce se táží
zdali nezapomínáme,
zdali věrně jsme na stráži...*

*Večer déšť na Všecky Svaté,
poplach to, jež stíží rozeznáte,
jsou to v odnášejícím je vání
poztráceny, mdly a rozechvěly,
zimomřivé hrany
věcí, které umřely.*

Suzanne Renaud, in: *Œuvres – Dilo*, Romarin 1995.
Přeložil Bohuslav Reynek.

Reynkovi obnoví svazky se svými francouzskými přáteli těsně před rokem 1947, rokem kdy se počíná písemný styk s básníkem Jeanem Lebrau. Tento kontakt se realizuje, dle stejného schématu, opět při příležitosti četby básnické sbírky: *Cypřiš a chata Jeana Lebrau*, vydaná v roce 1922.

Jean Lebrau je básník dvou krajů, Béarnu a Corbières. Občansky se žíví jako úředník prefektury v Pau, posléze prefektury kraje Aude, ale též jako přispěvatel do novin. Obdržel několik literárních cen. V Moux, kde vlastní vinice a polnosti, produkuje své víno, miluje poklid svého kraje, blízkých hor, Alaricu a Černé hory. Jeho synovec z druhého kolena, Henri Montanié, se kterým jsem konzultovala osobnost jeho předchůdce, vyzdvihl „hloubku jeho myšlenek a srdce, paprsek světla tryskající z jeho vnitřního života“.

Svazek Jeana Lebrau *Cypřiš a chata*, zrovna tak jako *Zde tvůj život...* překročil hranice hned po vydání, až na Moravu, k Florianovi. Prostý a sporný verš, bez snahy zalíbit se a příkras básníka z Moux, Reynka okamžitě zaujal.

*Vína lehká, podzimy, zrak slasti střebe
poslední z vás, na louce, kde růži chlad
smutku prostřel, barevný chlad nebe,
ocínu slast, který v jíní svítí nach
z drnu... Lila naličená jeseni
na kopci, jež z znamená hrob v samotách...
Slunce, žlutí hroznové neb zeleni...*

Jean Lebrau, in: Bohuslav Reynek, *Překlady vydané
Vlastimilem Vokolkem, Cypřiš a chata*, Malvern 2015, výňatek.

Překlad *Cypřiše* byl učiněn bez svolení jak autora tak vydavatele, k čemuž se po dvaceti letech v dopise, kterým se tato korespondence počíná, Suzanne Renaudová Jeanovi Lebrau přiznává: *My jsme vzdálení přátelé Vašich básní. Můj manžel má rád jejich sladkou a přitom hořkou vůni, vroucí střídmost a už je tomu dávno, co přeložil „Cypřiš a chata“, což, vydáno v malé edici, bylo rychle rozebrané, neboť zde francouzská kultura vždy něco znamenala a stále znamená. Autor, tenkrát mladý a nesmělý, se neodvážil Vám ji poslat, což dnes odčínujeme. A posléze Reynek sám píše Jeanovi Lebrau: Já trávím příjemné chvíle v Moux ve Vaší společnosti, o čemž ani nevíte. Kolikrát jsem snil o Vaší usedlosti od dob překladu „Cypřiše“. A to už je něco let. A opět ještě později se znovu vrací ke svým snům: Od dob „Cypřiše a chaty“ je tomu už bezmála 40 let co Vás doprovázím, zbožně a věrně ve Vašich samotách. Miluji Vaše porosty a Černou horu a Váš Aric, a tyto možná ještě víc než Vás, neboť právě jim jste vynakládal veškerou energii, zatím co já vůbec ne... U mne to bylo někde jinde a Váš kraj Vysoké Provence, jež jsem uviděl, se mi stal útočištěm snů, pokoje, modlitby. Díky Vám, díky jeho vyprahlosti, která mne přitahuje, díky té nevyjádřitelné spřízněnosti s ním a s poezií, která neumírá.*

My to už víme, Reynek by býval rád, kdyby se mohl stát pastýřem v Provinci... Případne ale teprve komunistickému režimu, který zestátňuje jeho statek na kolchoz, aby z něj takového pastýře učinil.

Doba je tvrdá v létech stalinismu a post-stalinismu, zejména pak tvrdá v Československu. Tato těžká atmosféra nepozorovaně prosvítá z dopisů psaných v létech 1947-1971, končící až Reynkovým skolem. On sám s rodinou snáší svůj osud nehlučně, v koutě, rezignovaně.

Neboť podstatné je jinde. V těch letech, bezmračné přátelství vyhrocuje na dálku schopnost chápat a čelit okolnostem. V usedlostech otevřených do přírody autoři dávají průchod svým emocím. Kraje z Moux a Petrкова – drsné, se oslovují a odpovídají si, jeden naplněn vůněmi a větry, sežehnutý sluncem, druhý mlčenlivý, promrzlý, zapadán sněhem po mnoho měsíců. Jean Lebrau, básník-vinař, prosí o déšť, Suzanne Renaudová si dělá starosti kvůli úrodě na kolchozu. Reynek obdivuje svého vzdáleného přítele: *ve své samotě ale příliš šťasten není, ale píše o ní s velkým nadhledem svými verši krátkými a velice koncentrovanými, které občas připomínají Goyovy rytiny.*

*Masopust je tu,
smutná oblaka;
lila škraboška,
krouží v baletu
Na ulici, kde
kvikem štěňátka
okenice lká
Šašek... at' si jde!*

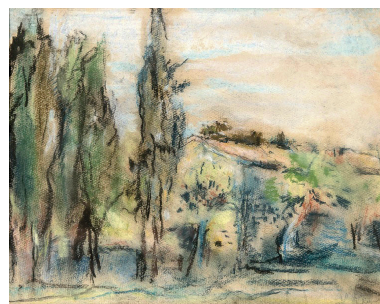
*Šramot ke mně vnik
pecí podivně,
hukot vlaku ne,
je to komíník:
Sladce šelestí,
utichá-li van...
Nohy v peci mám
dumám o štěstí.*

Jean Lebrau, in: Bohuslav Reynek, *Překlady vydané Vlastimilem Vokolkem, Cypřiš a chata*, Malvern 2015.

Tento vydavatelský počín se uskutečňuje po několika letech pátrání po původních rukopisech. Všechny dopisy zaslané do Francie byly nábožně schovávány oběma adresáty. Ale naopak jsme našli jen velmi málo odpovědí zaslaných do Československa: tyto vzácné dokumenty byly rozptýleny nebo ztraceny v onom velkém domě Reynků, kteří jen těžce zápasili se stávajícími životními podmínkami.

A nyní, proč vůbec číst knihu dopisů? Proto, že „dopis je daleko sdělnější než jakákoliv fotografie, je bezprostředním článkem napojeným na lidskou psyché“ (Jules Barbey d'Aurevilly). A proč číst knihu dopisů mezi básníky? Proto, jak říká Holderlin, že „tito umějí žít na zemi poeticky a zachycují sebemenší projevy krásy.“ Takže ano, na cestách básníků vám prosvitnou zjevení krásna.

Annick Auzimour
Grenoble, 24. října 2019
Z francouzštiny přeložil Petr Řezníček.

B. Reynek: *Dům v Provenčí, 1929*